

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ελασσόνας για τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Σοφία Πουλιώτη

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Τμήματος «Σπουδές στην Εκπαίδευση» του ΕΑΠ
Πτυχιούχος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής
Μακεδονίας, Ανωτέρας Δραματικής Σχολής «Σύγχρονο Θέατρο Βασίλης
Διαμαντόπουλος» και του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Μακεδονίας
spoulioti@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της μελέτης είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ). Στη μελέτη συμμετείχαν 30 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που εργάζονται σε σχολεία του Δήμου Ελασσόνας, εκ των οποίων 18 γυναίκες και 12 άνδρες. Οι εκπαιδευτικοί εξετάστηκαν με ένα αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο το οποίο περιελάμβανε 14 ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε δημογραφικές ερωτήσεις και άλλες 4 υποκλίμακες ερωτήσεων. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική γνώμη για τα προγράμματα ΠΕ και θεωρούν ότι το σχολείο τους είναι σε καλό επίπεδο, όσον αφορά την ΠΕ. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι στα περισσότερα σημεία η παρούσα μελέτη συγκλίνει με την υπάρχουσα βιβλιογραφία που μελετήθηκε, με κάποιες μικροδιαφορές.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Εκπαιδευτική Έρευνα

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών, Κίνητρα, Εμπόδια, Προτάσεις

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΠΕ χαρακτηρίζεται από εκπαιδευτικές καινοτομίες στην εκπαιδευτική πρακτική και έχει περιβαλλοντικό-κοινωνικό και εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό ρόλο. Στόχος της είναι να προωθήσει αλλαγές σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο (Σπυροπούλου, Αναστασάκη, Δεληγιάννη, Κούτα, Λουκά, & Μπούρας, 2008: 197). Για την ΠΕ έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Η παρούσα εργασία βασίζεται στον ορισμό της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1977 στην Τυφλίδα σύμφωνα με τον οποίο «... ΠΕ είναι μία εκπαιδευτική διαδικασία η οποία θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση του περιβάλλοντος γενικά αλλά και στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης των ανθρώπων, ώστε να αποκτήσουν οι τελευταίοι τις αναγκαίες γνώσεις, τις κατάλληλες αξίες, στάσεις και δεξιότητες που θα τους οδηγήσουν στην υιοθέτηση νέων προτύπων συμπεριφοράς» (Χαλεπλής, 2008: 160).

Στην παρούσα εργασία θα διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ελασσόνας για τα προγράμματα

Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Στη συγκεκριμένη εργασία, λοιπόν, θα διατυπωθεί ο στόχος, τα ερωτήματα της έρευνας και το περιεχόμενο των κεντρικών εννοιών τους. Έπειτα, θα συγκροτηθεί το μεθοδολογικό πλαίσιο για τη συλλογή των δεδομένων και θα διατυπωθούν επιχειρήματα σχετικά με την καταλληλότητα της επιλεγείσας μεθόδου. Στη συνέχεια, θα περιγραφεί η ερευνητική διαδικασία για τη συλλογή των δεδομένων, θα αναπτυχθεί το εργαλείο συλλογής δεδομένων και θα περιγραφεί το δείγμα της έρευνας, καθώς και η διαδικασία επιλογής του. Τέλος, θα εξαχθούν τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή της πιλοτικής έρευνας και θα συζητηθούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης τους.

Οι Δημητρίου και Ζαχαριάδου (2005) και η Πρίντζη-Καμπέλη (2006) επισημαίνουν ότι η επιστημονική έρευνα στη χώρα μας όσον αφορά στην καταγραφή και τη διερεύνηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών, φοιτητών/τριών και μαθητών/τριών για την ΠΕ είναι περιορισμένη και εντοπίζουν την ανάγκη να διεξάγουν έρευνα με σκοπό τον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας. Οι Δημητρίου και Ζαχαριάδου (2005) προσθέτουν ότι η μελέτη των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών μπορεί να συμβάλει στην ανάδειξη διαφορετικών τάσεων στην εκπαιδευτική πράξη και στον εμπλουτισμό της γνώσης σχετικά με το πώς εφαρμόζεται η ΠΕ.

Οι Αγγελίδου και Κρητικού (2006) και ο Βούκουνας (2005) έχοντας υπόψη τους πώς εφαρμόζεται η ΠΕ στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί κατά την εφαρμογή της επιχειρούν μέσω των ερευνών τους να δώσουν απαντήσεις για την πορεία του θεσμού, για το πώς μαθητές/τριες, καθηγητές/τριες και κοινωνία εισπράττουν την ΠΕ και για το τι γνώμη επικρατεί τελικά για την ΠΕ. Συγκεκριμένα, οι Αγγελίδου και Κρητικού (2006) προσπαθούν να εντοπίσουν τους λόγους για τους οποίους συμμετέχουν και ποια εμπόδια συναντούν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι ασχολούνται συστηματικά με την ΠΕ στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής. Οι συγγραφείς έκριναν απαραίτητο να ασχοληθούν με το συγκεκριμένο θέμα καθώς θεωρούν ότι παρά τον σπουδαίο και διεθνώς αναγνωρισμένο ρόλο της ΠΕ, καθημερινά στη σχολική πρακτική αμφισβητείται η ποιότητα των προγραμμάτων της, ενώ παράλληλα ο αριθμός των εμπλεκόμενων παραμένει μικρός. Ειδικότερα, επισημαίνουν ότι στη χώρα μας παρατηρείται μία στασιμότητα αλλά και μείωση του ενδιαφέροντος για προγράμματα ΠΕ, και έλλειψη ενός σταθερού πυρήνα εκπαιδευτικών που να ασχολούνται συστηματικά με την ΠΕ. Για αυτό το λόγο θεώρησαν αναγκαίο να εντοπίσουν και να καταγράψουν τους εκπαιδευτικούς με συστηματική εμπλοκή σε προγράμματα ΠΕ.

Ο Ζαγανάς (2006) και ο Βούκουνας (2006) επιχειρούν να κάνουν μία κριτική αποτίμηση των προγραμμάτων ΠΕ· ο πρώτος στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Παλαμά Καρδίτσας ενώ ο δεύτερος στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Χίου. Επιπλέον η Πρίντζη-Καμπέλη (2006) θέλει να γνωστοποιήσει την κατάσταση που επικρατεί στο Νομό Κυκλάδων σχετικά με τα προγράμματα ΠΕ, η εξέλιξη των οποίων την ώθησε στο να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών του νομού της σε αυτό το ζήτημα.

Οι προϋπάρχουσες μελέτες θέτουν παρόμοια ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με την εφαρμογή προγραμμάτων ΠΕ και προσπαθούν να διερευνήσουν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τα προγράμματα αυτά. Κοινό σημείο όλων όσον αφορά τον

θεωρητικό προβληματισμό είναι η έλλειψη επαρκούς ελληνικής βιβλιογραφίας όσον αφορά τα προγράμματα ΠΕ και η ανάγκη διερεύνησης και καταγραφής των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με αυτά, καθώς ενώ ο ρόλος της ΠΕ είναι αναγνωρισμένος διεθνώς, στην Ελλάδα τα πράγματα δεν είναι ακόμα ξεκάθαρα. Ενδιαφέρον θα είχε να γίνουν περαιτέρω έρευνες για την διερεύνησή τους τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, έτσι ώστε να μπορέσουμε να προβούμε σε γενικεύσεις.

Για τον εμπλουτισμό της ελληνικής βιβλιογραφίας και για την ενίσχυση της προσπάθειας των ερευνητών/τριών για γενίκευση των συμπερασμάτων τους επιλέχθηκε για την προτεινόμενη έρευνα ως στόχος η διερεύνηση και καταγραφή των αντιλήψεων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ελασσόνας ως προς τα προγράμματα ΠΕ. Επιπλέον, αναμένεται ότι με την προτεινόμενη ερευνά μας θα συμβάλλουμε, στην ανάδειξη διαφορετικών τάσεων στην εκπαιδευτική πράξη και στον εμπλουτισμό της γνώσης σχετικά με το πώς εφαρμόζεται η ΠΕ, καθώς θα επιχειρηθεί η καταγραφή των κινήτρων των εκπαιδευτικών που ασχολούνται με την ΠΕ, των εμποδίων που συναντούν κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ και των προτάσεων τους ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης είναι τα ακόλουθα:

- Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών για τα προγράμματα ΠΕ;
- Ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν τους εκπαιδευτικούς να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ;
- Ποια εμπόδια συναντούν οι εκπαιδευτικοί κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ;
- Είναι ικανά τα εμπόδια αυτά να τους αποτρέψουν από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ;
- Τι προτείνουν οι εκπαιδευτικοί ώστε να περιοριστούν τα όσα προβλήματα αντιμετωπίζουν κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ;

ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μεθοδολογική προσέγγιση, η οποία επιλέχθηκε για την παρούσα μελέτη, είναι η ποσοτική. Ο ερευνητικός σχεδιασμός που χρησιμοποιήθηκε είναι ο Δειγματοληπτικός Ερευνητικός Σχεδιασμός. Το εργαλείο συλλογής δεδομένων είναι ένα αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο, το οποίο κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο αρχικά εισάγει τον/την συμμετέχοντα/ουσα στο τι πρόκειται να ακολουθήσει στις επόμενες σελίδες με ένα εισαγωγικό-συναινετικό σημείωμα. Έπειτα ζητά από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, στις ερωτήσεις 1 έως 7 να δώσουν κάποια δημογραφικά δεδομένα τα οποία θεωρούνται απαραίτητα για την διεξαγωγή της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο συνίσταται σε 4 υποκλίμακες, οι οποίες περιλαμβάνουν ερωτήσεις που απευθύνονται στα ερωτήματα της μελέτης: Διερεύνηση υφιστάμενης κατάστασης, Ενασχόληση με τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Εμπόδια κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Προτάσεις για αντιμετώπιση εμποδίων. Τέλος, υπάρχει ένα ευχαριστήριο σημείωμα μέσω του οποίου οι ερωτώμενοι ενημερώνονται για τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Ο τρόπος διεξαγωγής που επιλέχθηκε είναι το μοίρασμα του ερωτηματολογίου στους/στις εκπαιδευτικούς με τις

οδηγίες του ερευνητή και η επιστροφή του συμπληρωμένο. Η κλίμακα μέτρησης που χρησιμοποιήθηκε είναι η κλίμακα διαστημάτων/αναλογιών.

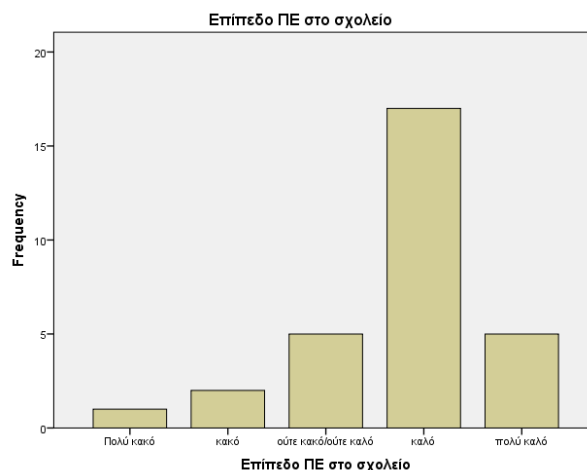
Ο πληθυσμός είναι όλοι οι εκπαιδευτικοί και ο πληθυσμός στόχος είναι το σύνολο των εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Το δείγμα που επιλέχθηκε να μελετηθεί είναι 30 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Ελασσόνας, εκ των οποίων 18 γυναίκες και 12 άνδρες. Η διαδικασία επιλογής δείγματος, η οποία ακολουθήθηκε είναι η δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα και συγκεκριμένα η βολική δειγματοληψία, στην οποία ο/η ερευνητής/τρια επιλέγει συμμετέχοντες/ουσες επειδή είναι πρόθυμοι/ες και διαθέσιμοι/ες.

Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS και εφαιρμόστηκαν κριτήρια περιγραφικής στατιστικής.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

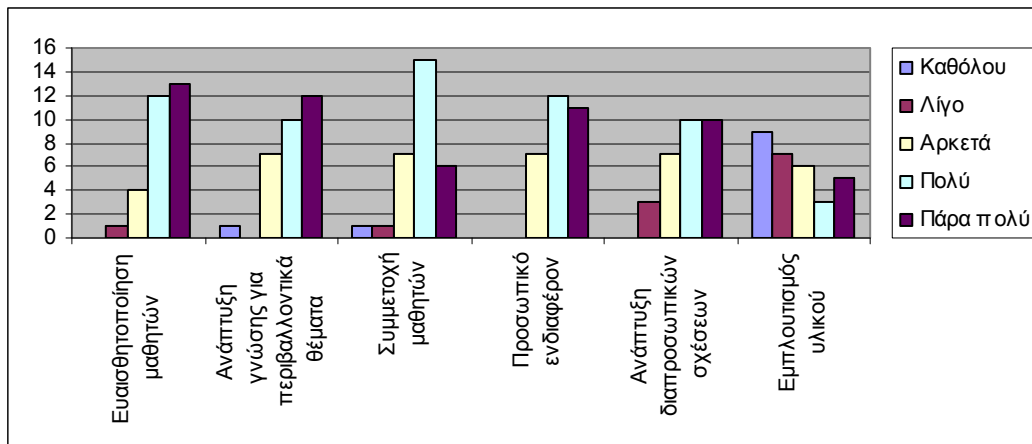
Στο δείγμα της έρευνας συμμετείχαν 30 εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οι οποίοι εργάζονται σε σχολεία του Δήμου Ελασσόνας, εκ των οποίων 12 άνδρες και 18 γυναίκες. Οι περισσότεροι είναι απόφοιτοι ΑΕΙ με πάνω από 10 έτη προϋπηρεσίας. Εντύπωση κάνει το γεγονός ότι ενώ αναμενόταν οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί να προέρχονται από τις θετικές επιστήμες, παρατηρήθηκε πως εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων ασχολούνται με προγράμματα ΠΕ. Τέλος, οι 20 από τους/τις εκπαιδευτικούς έχουν παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο για την ΠΕ, ενώ οι 10 όχι.

Όσον αφορά τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το αν η ΠΕ έχει θετική επίδραση στην κοινωνία οι 29 εκπαιδευτικοί απαντούν από θετική έως πολύ θετική ενώ μόνο ένας δίνει ουδέτερη απάντηση. Σχετικά με το επίπεδο της ΠΕ στο σχολείο όπου εργάζονται το παρακάτω ραβδόγραμμα δείχνει τις απαντήσεις τους.

Διάγραμμα 1: Επίπεδο ΠΕ στο σχολείο

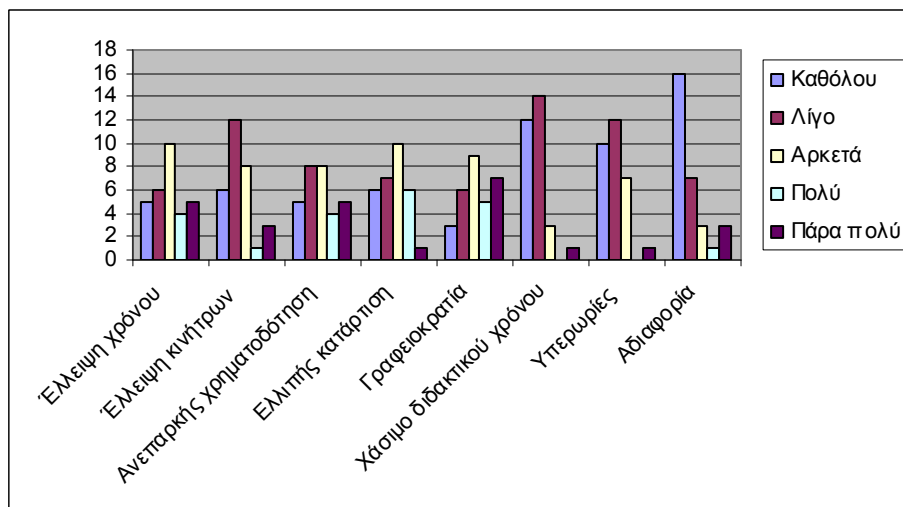
Όσον αφορά τους λόγους, οι οποίοι ωθούν τους/τις εκπαιδευτικούς να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αποτυπώνονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 2: Λόγοι που ωθούν τους/τις εκπαιδευτικούς να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ

Επιπλέον, κάποιοι εκπαιδευτικοί πρότειναν πως η συμμετοχή της κοινωνίας και η προβολή των αποτελεσμάτων της ΠΕ στην κοινωνία, η συμμετοχή των μαθητών/τριών με περιορισμένες μαθησιακές και επικοινωνιακές ικανότητες, η καινοτομία των προγραμμάτων ΠΕ, οι εκπαιδευτικές εκδρομές και η συμπλήρωση ωραρίου είναι και αυτοί λόγοι, οι οποίοι ωθούν τους/τις εκπαιδευτικούς στην υλοποίηση προγραμμάτων ΠΕ.

Όσον αφορά τους λόγους, οι οποίοι αποτρέπουν τους εκπαιδευτικούς από το να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ αυτοί παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

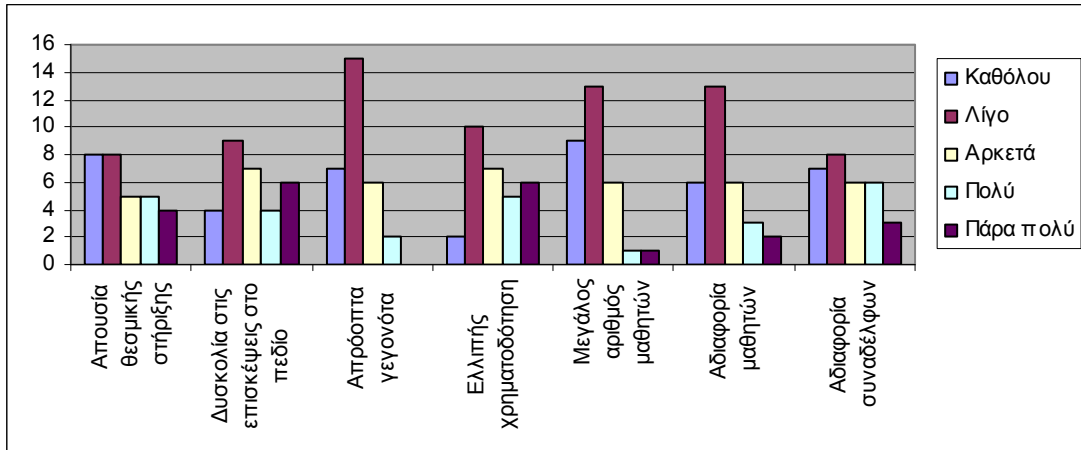

Διάγραμμα 3: Λόγοι που αποτρέπουν τους/τις εκπαιδευτικούς από το να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ

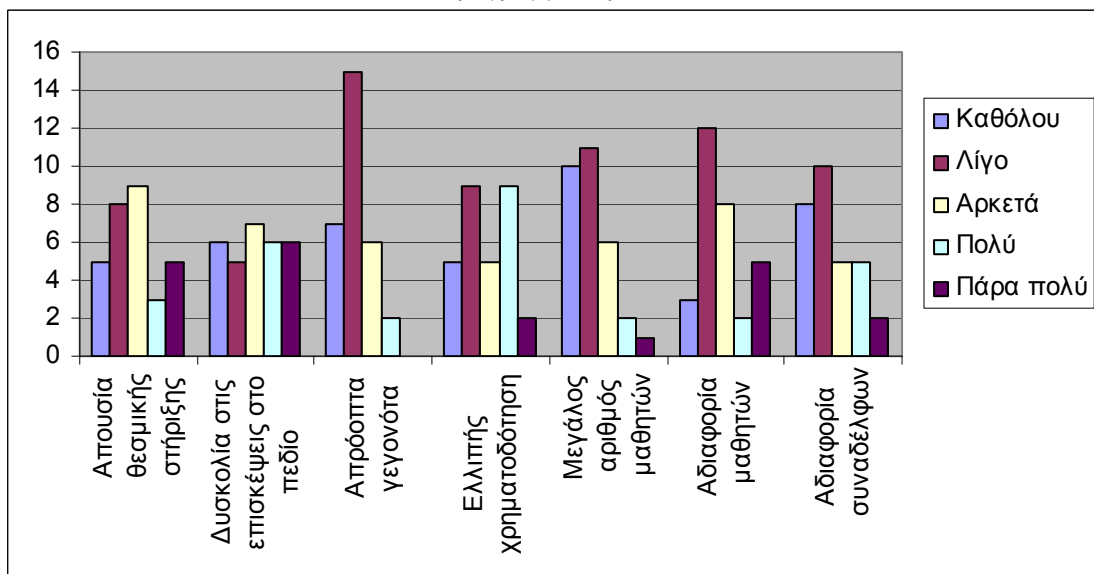
Επιπλέον, κάποιοι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν πως κάποιοι ακόμα λόγοι, οι οποίοι είναι ικανοί να τους/τις αποτρέψουν από το να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ είναι η αδιαφορία των μαθητών, η απόσταση του σχολείου από τον τόπο κατοικίας τους, η απουσία ευέλικτης ζώνης, η μη ένταξη της ΠΕ στο αναλυτικό πρόγραμμα και η δυσκολία στη συνεργασία πέραν του ωραρίου εργασίας.

Στις δύο επόμενες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν στο ποια εμπόδια συναντούν κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ και κατά πόσο τα εμπόδια αυτά είναι ικανά να τους/τις αποτρέψουν από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ. Οι απαντήσεις τους

παρουσιάζονται στα επόμενα δύο ραβδογράμματα. Το πρώτο ραβδόγραμμα απαντά στην πρώτη ερώτηση και το δεύτερο στην δεύτερη. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ότι κάποια από τα εμπόδια, τα οποία έχουν συναντήσει οι εκπαιδευτικοί δεν είναι ικανά να τους/τις αποτρέψουν από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ, ενώ κάποια εμπόδια τα οποία δεν έχουν συναντήσει θα ήταν ικανά να τους/τις αποτρέψουν.

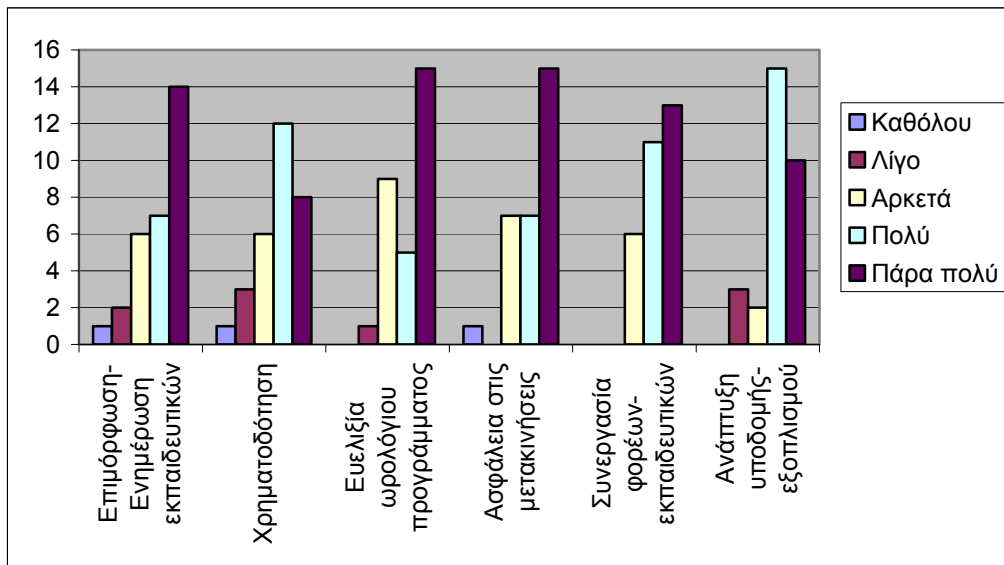
Διάγραμμα 4: Εμπόδια που συναντούν οι εκπαιδευτικοί κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ

Διάγραμμα 5: Εμπόδια που θα ήταν ικανά να αποτρέψουν τους/τις εκπαιδευτικούς από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ

Επιπλέον, κάποιοι από τους/τις εκπαιδευτικούς της έρευνας σημείωσαν πως κάποια από τα εμπόδια που έχουν συναντήσει είναι η δυσκολία συνάντησης συντονιστή-καθηγητών/τριών, η δυσκολία συνεργασίας των μαθητών/τριών εκτός σχολείου, η απόσταση των μαθητών/τριών μεταξύ τους και η μη επίσκεψη σε Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) της επιλογής τους με πληρωμένα έξοδα. Τέλος, κάποιοι εκπαιδευτικοί είπαν πως δύο εμπόδια που θα τους/τις απέτρεπαν από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ είναι η έλλειψη χρόνου των μαθητών/τριών και οι ώρες άνεσης.

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου, που απαντά και στο τελευταίο ερευνητικό ερώτημα είναι οι προτάσεις των εκπαιδευτικών για τον περιορισμό των εμποδίων που συναντούν. Το παρακάτω διάγραμμα δείχνει τις προτάσεις αυτές.

Διάγραμμα 6: Προτάσεις των εκπαιδευτικών για τον περιορισμό των εμποδίων που συναντούν κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Κλείνοντας καλό θα ήταν να δούμε κατά πόσο η έρευνα απάντησε στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν και αν οι απαντήσεις που δόθηκαν συμπίπτουν με τα πορίσματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Όλοι οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως τα προγράμματα ΠΕ έχουν θετική επίδραση στην κοινωνία, με εξαίρεση μία και μοναδική ουδέτερη απάντηση. Γεγονός που συμφωνεί με όλες τις μελέτες της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Όσον αφορά στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα της μελέτης σχετικά με τους λόγους που τους/τις ωθούν να υλοποιήσουν ένα πρόγραμμα ΠΕ, παρατηρείται ότι το προσωπικό ενδιαφέρον-φιλότητιμο-μεράκι έχει λάβει μόνο θετικές απαντήσεις και φαίνεται να είναι η κινητήριος δύναμή τους, ενώ η χρηματοδότηση και ο εμπλουτισμός του υλικού του σχολείου φαίνεται να λαμβάνει τις λιγότερο θετικές απαντήσεις. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε κάποιες μικροδιαφορές με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, καθώς στην μελέτη της Πρίντεζη-Καμπέλη, για παράδειγμα, η χρηματοδότηση είναι το μεγαλύτερο κίνητρο των εκπαιδευτικών. Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αναφέρεται στους λόγους, οι οποίοι αποτρέπουν τους/τις εκπαιδευτικούς από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ οι περισσότεροι έχουν δώσει τις μεγαλύτερες απαντήσεις, στην κλίμακα Likert, στην γραφειοκρατία, η οποία με μέσο όρο 3,23 έρχεται λίγο πιο πάνω από το «Αρκετά». Από την άλλη, η έλλειψη κινήτρων, το χάσιμο διδακτικού χρόνου και η αδιαφορία είναι οι λόγοι οι οποίοι συμβάλλουν λιγότερο στην αποτροπή της υλοποίησης ενός προγράμματος ΠΕ, με μέσο όρο 2, δηλαδή «Λίγο». Και στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα παρατηρούμε κάποιες μικροδιαφορές καθώς στην βιβλιογραφική ανασκόπηση η έλλειψη κινήτρων έρχεται πιο ψηλά στις προτιμήσεις των εκπαιδευτικών. Το σημαντικότερο εμπόδιο που συναντούν οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ φαίνεται να είναι η ελλιπής χρηματοδότηση με μέσο όρο 3,1 ενώ το εμπόδιο που συναντούν λιγότερο είναι ο μεγάλος αριθμός των μαθητών/τριών με μέσο όρο 2,07. Όσον αφορά στα

εμπόδια που συναντούν οι εκπαιδευτικοί η παρούσα μελέτη φαίνεται να συμφωνεί με τις υπάρχουσες μελέτες. Από τα εμπόδια αυτά, αυτό που είναι το πιο ικανό να τους αποτρέψει από την υλοποίηση ενός προγράμματος ΠΕ είναι οι δυσκολίες στις επισκέψεις πεδίου και στη μετακίνηση με μέσο όρο 3,03 ενώ το λιγότερο ικανό να τους αποτρέψει είναι τα απρόοπτα γεγονότα (π.χ. καιρικά φαινόμενα) και ο μεγάλος αριθμός μαθητών με μέσο όρο 2,10 και τα δύο. Όσον αφορά στο τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, οι προτάσεις των εκπαιδευτικών κατά σειρά προτίμησης είναι οι εξής: Συνεργασία φορέων εκπαιδευτικών (μ.ό. 4,23), Ασφάλεια στις μετακινήσεις (μ.ό. 4,17), Ευελιξία ωρολογίου προγράμματος (μ.ό. 4,13), Ανάπτυξη υποδομής-εξοπλισμού (μ.ό. 4,07), Επιμόρφωση-Ενημέρωση εκπαιδευτικών (μ.ό. 4,03), Χρηματοδότηση (μ.ό. 3,77).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελίδου, Ε., & Κρητικού, Ε. (2006, Δεκέμβριος). *Για ποιους λόγους συμμετέχουν & ποια εμπόδια συναντούν οι εκπαιδευτικοί που ασχολούνται συστηματικά με την Περ/κή Εκπ/ση στη Δ/ση Δ/βάθμιας Εκπ/σης Αν Αττικής*. Ανακοίνωση στο 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα. Ανακτήθηκε από <http://www.kpe.gr>
- Βούκουνας, Κ. (2005, Σεπτέμβριος). *Παρουσίαση Έρευνας που αφορά στη συμμετοχή καθηγητών και μαθητών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Νομό Χίου*. Ανακοίνωση στο 1^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ισθμός Κορίνθου. Ανακτήθηκε από <http://www.kpe.gr>
- Βούκουνας, Κ. (2006, Δεκέμβριος). *Το προφίλ των εκπαιδευτικών και των μαθητών που ασχολούνται και δεν ασχολούνται με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Νομό Χίου*. Ανακοίνωση στο 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα. Ανακτήθηκε από <http://www.kpe.gr>
- Δημητρίου, Α., & Ζαχαριάδου, Ε. (2005, Σεπτέμβριος). *Εκπαιδευτικοί και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Το παράδειγμα των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολεία της Α/θμιας Εκπαίδευσης στο Νομό Έβρου*. Ανακοίνωση στο 1^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα.
- Ζαγανάς, Κ. (2006, Δεκέμβριος). *Τα αποτελέσματα της υλοποίησης των ΣΠΠΕ την τετραετία 2002-2006 στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Παλαμά*. Ανακοίνωση στο 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα. Ανακτήθηκε από <http://www.kpe.gr>
- Πρίντεζη-Καμπέλη, Ε. (2006, Δεκέμβριος). *Η εξελικτική πορεία των προγραμμάτων ΠΕ στην Α/θμια Εκπαίδευση από το 1998 έως το 2006 και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο του υπεύθυνου και τον σχεδιασμό των ΣΠΠΕ, στο Νομό Κυκλάδων*. Ανακοίνωση στο 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αθήνα. Ανακτήθηκε από <http://www.kpe.gr>
- Σπυροπούλου, Δ., Αναστασάκη, Α., Δεληγιάννη, Δ., Κούτα, Χ., Λουκά, Ε., & Μπούρας, Σ. (2008). Καινοτόμα Προγράμματα στην Εκπαίδευση. Στο: Δ. Βλάχος, Ι. Δαγκλής, & Α. Ζουγανέλη (Επιμ.), *Η ποιότητα στην Εκπαίδευση* (σελ. 197-240). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Χαλεπλής, Σ. (2008). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Μια διάσταση της Εκπαίδευσης που συμβάλλει στο χτίσιμο μιας νέας κοσμοαντίληψης για το περιβάλλον και τον άνθρωπο. *Επιστημονικό Βήμα*, 9, 159-174.